
Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
9

HELSINKI 1989

ISBN 951-95402-9-6

 Etelä-Saimaan Kustannus Oy – Lappeenranta 1989

Raimo Ranta

Itäsuomalaiset Pietaria rakentamassa v. 1703—1721

Tutkimuskohde ja lähteet

Kun selaa Itä-Suomen tuomiokirjoja 1720- ja 1730-luvulta, saksalaisen käsialatyylin tekstistä erottuvat tavan takaa latinalaisella kirjoitustavalla maininnat "robboitz (tai robots) arbetet i (tai till) Pettersburg" tai "varit uti Pettersburg på robot" kuin myös "arbete för rotan i Pettersburg, s.k. robott". Samaten toistuvat sanat "robotskar" ja "robotspengar". Kysymyksessä on venäläistä alkuperää oleva sana "rabota"=työ tai vastaava verbi "rabotat".¹

Kun venäläiset hyökkäilivät 1700-luvun alussa Kaakkois-Suomessa, he ottivat sotavankeja, jotka joutuivat pakkotyöhön hallitsijan määräämiin kohteisiin. Sen jälkeen kun Nevajoki ympäristöineen oli vallattu ja kun aikaisemman Nevanlinnan paikalle oli tsaarin käskystä ruvettu rakentamaan kaupunkia, vankityövoima näytteli tärkeää osaa. Tilanne muuttui kokonaan sitten, kun Venäjä valtasi vuonna 1710 Käkisalmen Karjalan ja huomattavan osan Viipurin Karjalaa, koska työvelvollisuudesta tuli nyt veroluontoinen rasitus. Tämä laajeni muutaman vuoden kuluttua koskemaan myös Savoa.

Koska työvelvollisuus oli vuosina 1710—21 hyvin monimuotoista ja suuntautui useisiin paikkoihin myös Viipurin komendanttikunnassa, on käsiteltäväksi otettu ainoastaan Pietari (ja Kronstadt), joskin sivutaan myös muihin venäläiskohteisiin vaadittua ropottia. Tutkimuksessani "Viipurin komendanttikunta 1710—1721. Valtaus, hallinto ja oikeudenhoito" olen käsitellyt kyseisellä alueella suoritettua työvelvollisuutta postin ja kyytilaitoksen osalta, joten en tähän teemaan enää puutu, vaikka siitä olisi vielä hiukan uutta tietoa saatavissa. Viipurissa ja Käkisalmissa sekä Savonlinnassa tehtiin 1710-luvulla linnoitustöitä ja Viipurissa rakennettiin jopa laivoja, mihin itäsuomalaisten oli otettava osaa. Melkoisena rasituksena olivat tietyt sekä veroparselien ja sotaväen kuljetukset komendanttikunnassa ja sen ulkopuolellakin Länsi-Suomeen ja Pietariin saakka. Näitä ei kuitenkaan tässä yhteydessä tarkastella.

Koska työvelvollisuudesta ei pidetty Viipurin komendanttikunnassa erityisiä luetteloita, ei saa tarkasti selville, kuinka raskas se oli ja oliko eroja Viipurin ja Käkisalmen Karjalan sekä Savon välillä. Jonkinlaisia luetteloita laadittiin ainakin muutamista pitäjistä, mutta näitä ei ole säilynyt. Ilmeisesti komendanteille oli toimitettava selvitys niin ropottitöistä kuin perityistä ropottimaksuistakin, koska he antoivat hallintoalueellaan yksityiskohtaisia määräyksiä ao. veroluontoisista suorituksista. Lisäksi heillä näyttää olleen perustana 1710-luvun puolivälistä alkaen komendanttikunnassa toimeenpantu verotus ja pitäjittäinen talojen luku. Ongelmana oli se, että tsaarin käskyt oli nopeasti pantava täytäntöön ja tarpeet vaihtelivat vuosittain, joten räsitusten oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohdentaminen oli vaikeaa samallakin hallintoalueella. Vielä ongelmallisempaa se oli komendanttien johtamien piirien välillä, sillä varsinkin Käkisalmen Karjala joutui huolehtimaan Laatokan ympäristön työkohteiden ohella myös Pietarin ropoteista. Tilannetta helpotti nimenomaan Viipurin Karjalassa ja Savossa tapahtunut hallintouudistus v. 1715—16, jolloin luotiin virkaportaatt maakomissaareista komissaareihin sekä nimismiehiin ja starostoihin.

Tarkoituksena on lyhyesti selvittää, miten pakkotyö laajeni alueellisesti ja ajallisesti Itä-Suomessa 1700-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä sekä miten työvelvollisuus organisoitiin 1710-luvulla. Lisäksi pyritään pohtimaan, ketkä ropottiin joutuivat, mihin vuodenaikaan sitä suoritettiin, millaisen korvauksen työläiset saivat ja kuinka kauan yhden henkilön oli yleensä viivytävä Pietarissa (tai Kronstadtissa) kuin myös miten ropottiin Itä-Suomessa suhtauduttiin. Varsinaisen työvelvollisuuden ohella oli rahvaan suoritettava ropottirahoja, jotka korvasivat osan Pietarin työvelvollisuudesta, mutta olivat myös uusi ylimääräinen verorasitus. Lähteiden puuttuessa ei saa kuitenkaan selville, kuinka raskaasti ropottityö ja -rahat kohdistuivat talonpojistoon ja maattomiin eri pitäjissä eri aikoina. Jopa kylittäiset erot saattoivat olla melkoiset ja riippua työläistä ylläpitävän ruodun koosta.

Ropottitöitä ja -rahoja käsittelevät lähteet ovat myöhäsyntyiset ja koskevat miltei yksinomaan Uudenkaupungin rauhassa Ruotsille luovutettua entisen Viipurin komendanttikunnan aluetta. Vuosilta 1710—21 ei arkistomateriaalia ole säilynyt juuri lainkaan. Tiedot pohjautuvat pääasiassa tuomiokirjoihin, joissa ao. juttuja tapaa vuodesta 1722 aina 1730-luvun loppuun saakka. Yleispiirteinä on se, että syytteet kohdistuivat tuolloin etupäässä omiin paikallisiin virkamiehiin (lähinnä starostoihin ja nimismiehiin), jotka olivat työvelvollisuutta olleet järjestämässä ja siitä ensi sijassa vastuussa.

Vaikka kärkejä pidettiin valtaosassa Viipurin komendanttikuntaa jo 1710-luvun lopulla, niistä ei ole säilynyt pöytäkirjoja, joten ei saa selville, käsiteltiinkö työvelvollisuutta ja sen oikeudenmukaista kohdentamista oikeudessa miehitysaikana ollenkaan. Asia oli melko arka, koska silloin olisi helposti jouduttu syyttämään venäläisiä viranomaisia ja sotilaita sekä puuttumaan jopa tsaarin ukaaseihin. Näin ollen korkeintaan räsitusten tasapuolisesta jaosta saatettiin keskustella käräjillä sekä mahdollisista paikallisvirkamiesten väärinkäytöksistä. Kun oikeuspöytäkirjoja alettiin Venäjän hallitsemassa Viipurin provinssissa pitää 1730-luvun lopulla, 1710-luvun ropottitöihin niissä ei enää puututtu.²

Tausta

Inkerinmaa kuului vuodesta 1617 lähtien virallisesti Ruotsin valtakuntaan, ja sitä hallittiin Käkisalmen läänin ja Baltian kanssa ns. voittomaana suoraan keskushallituksen alaisena. Inkerin kehitykselle merkitsi paljon Nevanlinnan perustaminen vuonna 1632 aikaisemman Maankruunun paikalle Neva- ja Ohtajokien yhtymäkohtaan. Jo ruotsalaisten miehityskautena alueelle suunniteltiin 1580-luvulla linnoitusta, jonka rakentamistyöt päästiin kuitenkin aloittamaan vasta vuonna 1611 ja suuressa määrin suomalaisten voimin. Uuden kaupungin tuli vetää Venäjän kauppaa puoleensa, ja sille suotiin 1640-luvun alkuvuosina tapulioikeudet. Muutenkin sitä suosittiin pienemmin tulleen kuin Viipuria, eikä sitä laskettu aina 1680-luvulle saakka lainkaan tervakomppanian alaisuuteen, kuten kävi kilpailijalle Viipurille.

Nevanlinnasta oli 1600-luvun jälkipuoliskolla tulossa hyvää vauhtia Inkerin ohella Käkisalmen läänin kaupan keskus. Yhteydet Venäjälle jäivät sen sijaan melko vähäisiksi. Nevanlinnan kaukokauppa näyttää olleen sinne asettuneiden saksalaisten valtaporvariensa käsissä. Sodat häiritsivät kaupungin kehitystä. Varsinkin 1650-luvun jälkipuolella venäläiset hävittivät pahoin Nevanlinnaa, jonka puolustusta oli laiminlyöty. Tämän jälkeen tehostettiin varustelua jonkin verran, ja taas olivat eritoten itäsuomalaiset kohentamassa linnoitusta.³

Nevanlinna paloi vuonna 1684 miltei maan tasalle, eikä se enää kyennyt nousemaan entiseen kukoistukseensa. Tosin 1690-luvulla Itä-Suomen kauppa sinne jälleen elpyi, ja tuomiokirjoissa on mainintoja kauppamatkoista aina Savon perukoilta asti. Niinpä kuopiolaisen Lauri Björnin kerrottiin harjoittaneen laajaa maakauppaa ja vieneen ainakin voita ja talia Nevanlinnaan sekä tuoneen sieltä suolaa ja tupakkaa. Samoihin aikoihin monelta iisalmelaiselta oli takavarikoitu voita, jota nämä aikoivat toimittaa Nevan kaupunkiin. Pohjois-Savosta oli runsaasti tietoja 1690-luvulla suoritetuista Nevanlinnan-matkoista.⁴

Säästäväisen Kaarle XI:n aikana Inkerin puolustus pääsi 1670- ja 1680-luvulla melkoisesti rapistumaan, vaikka siellä oli useita linnoituksia. Vasta 1680-luvun jälkipuolella Nevanlinnan ja Narvan varustusten kohentamiseen pantiin painoa, eikä Pähkinälinnaakaan tyystin unohdettu. Joka tapauksessa linnoitustyöt olivat alkuvaiheessa, kun suuri Pohjan sota syttyi ja venäläiset hyökkäsivät syksyllä 1700 Inkerinmaalle sekä suuntasivat kulkunsa kohti Narvaa. Jo edellisvuonna oli Nevanlinnan ja Narvan puolustusta vahvistettu ja linnoitustöitä lisätty, mutta paljon ei ennätetty aikaansaada. Itä-Suomi oli joutunut kantamaan raskaimman taakan Inkerin puolustuksessa ja myös Narvan taistelussa, johon Viipurin läänin jalka- ja ratsuväkirykmentit osallistuivat.⁵

Narvan tappiostaan huolimatta tsaari Pietari suunnitteli jo vuonna 1701 nimenomaan liikenneväylänä tärkeän Nevajoen valtaamista, jota hän ryhtyi toteuttamaan syksyllä 1702. Pähkinälinna antautuikin lokakuussa, ja tsaari kaavaili silloin koko Inkerin miehittämistä. Vastapuolen ylipäällikkö Abraham Cronhiort oli majoittunut joukkoineen miltei toimettomana Nevanlinnassa, josta hän vetäytyi Kannakselle peläten vihollisen saartavan armeijan Nevan suistoon. Suuren venäläishyökkäyksen pelossa hän poltatti kiireesti kaupungin ja sotajoukoille varatun neljän kuukauden muonavaraston.

Pietari Suuri (Venäjän tsaarina 1682—1725). A. Tšuškovin kivipiirros. Museoviraston kokoelmat.

Pietari I aloitti v. 1700 sodan Ruotsia vastaan yhdessä Puolan ja Tanskan kanssa ja pyrki alun alkaen saamaan haltuunsa Suomenlahden rannikkoa, jota hän oli eri neuvotteluissa 1600-luvun lopulla toivonut ja jonka hän olisi hyvittänyt alueilla

Itä-Karjalasta. Kaarle XI ja seuraaja Kaarle XII eivät olleet lainkaan vaihtoajatuksen kannalla. Inkerinmaa ja Narvan tienoo oli saatava ja meri- ja kauppayhteys Länsi-Eurooppaan. Sota alkoi kuitenkin huonosti Narvan valtauksen epäonnistuttua. Koska Baltia oli paremmin varustettu ja siellä enemmän joukkoja, tsaari päätti jo vuonna 1701 ottaa haltuunsa Inkerin, jonka puolustusta oli laiminlyöty ja muutenkin sitä pidettiin Tukholmassa perifeerisenä seutuna. Uutta nöyryyttävää tappiota peläten Pietari varustautui huolella ja eteni hitaasti. Nevan linja vallattiin syksyn 1702 sekä talven 1703 mittaan.

Tsaari puolestaan halusi varmistaa selustan ennen hyökkäystä Nevan suuhun. Siksi hän lähetti 4 000 miehen hiihto-osaston kohti Kivennapaa, Rautua ja Sakkolaa ja pakotti näin vastapuolen vetäytymään Viipurin suojaksi. Samaan aikaan osa venäläisistä eteni kohti Nevanlinnaa, joka antautui keväällä 1703.⁶

Näkymä Suomenlahden perukasta ajalta, jolloin oli alettu rakentaa Retusaaren (C) luo Kronstadtin linnaketta (X). Kuparipiirros. Museoviraston kokoelmat.

Entisen Nevanlinnan ja jokisuun puoliväliin ryhtyi tsaari pystyttämään virran keskellä sijaitsevan Jänissaaren rantamalle Pietari-Paavalin linnoitusta (A) toukokuussa 1703. Suiستaisen ja vetisen maaperän vuoksi seutu oli miltei asumaton, mutta se oli merenkulun ja puolustuksen kannalta parempi kuin Nevanlinna, joka oli palon ja hävityksen vuoksi muutenkin rauniona. Tsaari ryhtyi pian rakentamaan Suomenlahden perukkaan Retusaarelle Kronstadtin varustusta.

Sotavangeista ja siviileistä työvoimaa v. 1703—09

Tsaari ryhtyi Nevanlinnan valtauksen jälkeen pystyttämään toukokuussa 1703 sen ja Suomenlahden puoliväliin Jänissaarelle linnoitusta, mitä pidetään Pietarin perustamisena. Itse kaupunkia ruvettiin rakentamaan laajalle alueelle Nevan suiston saarille ja rannoille. Jänissaarta lähellä sijaitsevat Koivu-, Korpi-, Risti-, Kivi- ja Hirvisaaret saivat ensimmäiset uudet talonsa. Pietarista oli nopeasti tulossa Venäjän tärkeä kauppakeskus ja jo vuonna 1712 maan pääkaupunki.⁷

Pietarin perustaminen merkitsi Kaakkois- ja Itä-Suomen historialle suurta murrosta. Sen kokivat aluksi konkreettisesti ne tuhannet sotavangit, jotka joutuivat pakkotyönä pystyttämään kaupunkiin rakennuksia, tekemään katuja, kuivattamaan maaperää sekä rakentamaan aikaisemmin osaksi Suomeen kuuluneelle Retusaarelle Pietarin edustalla Kronstadtin linnoitusta ja sotasatamaa. Jo Nevanlinnan piirityksen ja antautumisen yhteydessä saatiin sotavankeja tulevaa kaupunkia pystyttämään.⁸

Kannaksen taisteluissa talvella 1703 kiinni joutuneet suomalaiset sotamiehet ja siviilit vietiin ropottitöihin Pietariin. Työtä tehtiin vuorotta, ja harva selviytyi siitä hengissä. Koska Kannaksella ja Raja-Karjalassa käräjien pito häiriintyi pahoin 1700-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, edes tuomiokirjat eivät ole todistamassa ropottitöiden laajuutta ja sotavankien tai siviilien pakkotyötä Pietarissa. Joka tapauksessa melkoinen joukko siviilejä joutui vangiksi nimenomaan vuonna 1703.

Vuodesta 1704 lähtien on mainintoja, että Pietaria rakennettiin kesäisin jopa 30 000—40 000 työläisen voimin. He osallistuivat sota- ja siviilivankien ohella ropottiin kahdessa tai kolmessa vuorossa. Töitä oli runsaasti, ja jatkuva sotatila toi joukoittain vankeja pakkotyöhön. Samaan aikaan Retusaarelle nousi Kronstadtin sotasatama. Saari oli vallattu kesällä 1703, ja siellä olevasta suomalaisväestä oli osa joutunut venäläisten vangiksi ja ropottiin entiselle kotisaarelleen.

Lisäväkeä Pietarin ja Kronstadtin rakennustöihin otettiin talvella ja kesällä 1704, jolloin venäläiset hyökkäilivät useita kertoja Kannaksella ja etenivät lähelle Viipuria. Jopa Viro- ja Vehkalahden saaristossa ja rannikolla liikkui vihollispartioita, mutta vartiointin ansiosta väki pääsi vetäytymään sisämaahan joutumatta niiden käsiin. Sen sijaan ulkosaarelaisista osa joutui venäläisten vangiksi ja pakkotyöhön Retusaarelle tai Nevan suistoon. Vuonna 1704 kiinniotettujen määrä oli edellisvuotta selvästi pienempi, sillä siviilit osasivat varoa vihollisen hyökkäilyjä ja rajalle koetettiin saada suojajoukkoja.⁹

Hyökkäykset Pietaria ja Kronstadtia vastaan helpottivat loppukesästä 1704 sekä talvella ja kesällä 1705 niin ikään Kannaksen tilannetta. Toisaalta nämä eivät kuitenkaan kyenneet estämään suurisuuntaisia Pietarin ja Kronstadtin linnoittamistöitä.

Kannaksen väelle muodostui syksy 1706 kohtalokkaaksi, sillä venäläiset etenivät nopeasti Viipurin ympäristöön, ja nimenomaan läntinen Kannas joutui hävityksen kohteeksi. Talolliset eivät olleet varautuneet vihollisen nopeaan etenemiseen ja jäivät sen jalkoihin. Kasakkapartiot hyökkäilivät aina Hämeeseen saakka. Paljon Viipurin Karjalan talonpoikia vangittiin, ja heistä saatiin taas verestä työvoimaa Pietariin ja Kronstadtin. Vihollisen

hävityksiä kirjattiin myöhemmin käräjillä.¹⁰

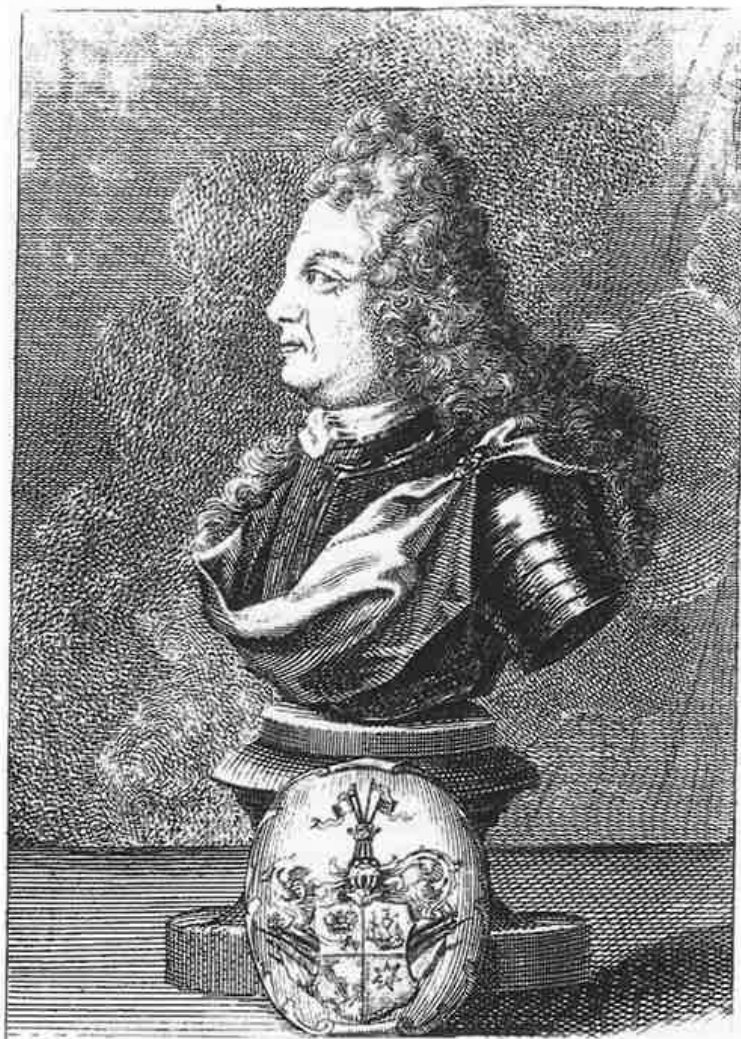
Jo vuodesta 1700 lähtien myös Laatokan Karjala oli joutunut hävitysten kohteeksi. Mikäli väestö ei ennättänyt paeta, se joko tapettiin tai vangittiin ja vietiin korjaamaan Aunuksen Konnun rajalinnoitusta tai rakentamaan aluksia Syvärillä ja Äänisellä sekä uurastamaan vastaperustetuissa tehtaissa. Pian olivat vuorossa myös Laatokan kanavan raskaat ruoppaus- ja raivaustyöt Pähkinälinnasta Olhavanjoen suulla sijaitsevaan Uuteen Laatokkaan saakka. Nimenomaan talvella 1705 vihollinen oli edennyt monella rintamalla Raja-Karjalan läpi aina Sortavalaan, Jaakkimaan, Uukuniemelle, Ilo-mantsiin ja Pielisjärvelle saakka. Sortavalan raastuvankokouksessa kerrottiin alueen asukkaita vangitun ja surmatun. Tilanne ei parantunut seuraavanakaan vuonna, sillä Viipurin hyökkäystä helpottaakseen venäläisjoukkoja eteni Laatokan ympäristöön sitoen näin vastapuolen osastoja.

Vuodet 1707—09 merkitsivät hengähdysaikaa, ja Ruotsikin kävi Kannaksella puolustuksesta hyökkäykseen. Jo tammikuun lopulla 1707 Suomen joukkojen ylipäällikkö sai tiedustelijoilta kuulla, että tsaari aikoi rakennuttaa mm. sotavangeilla Pietarin ympärille kivimuurin suojaamaan kaupunkia (Pietarista piti tulla uusi Moskova) ja että siellä valmistettiin runsaasti laivoja sotavankien ja työläisten voimin. Olipa töitä johtamassa hollantilaisia kirvesmiehiäkin. Lisäksi Retusaarella oli jatkuvasti vahvistettu sotasatamaa (amiraali Feodor Apraxin johti töitä keväällä 1707) ja Inkerin Harjavaltaan pystytettiin linnoitusta. Tiedustelijat toivat linnoitustöistä viestejä pitkin kevättä ja kesää 1707. Pietarissa olleen työvoiman lisäksi odotettiin huhtikuussa vahvistukseksi 10 000 miestä, joiden kerrottiin saapuneen sinne toukokuun alkupuolella. Venäläishyökkäystä pelättiin taas Kannaksella, ja sellainen tulikin syksyllä, jolloin nimenomaan keskinen Kannas jäi hetkeksi vihollisen haltuun ja vankeja saatiin runsaasti, koska hyökkäys oli tullut väestölle melkoisena yllätyksenä.¹¹

Rahvas oli Kannaksella ja Käkisalmen Karjalassa joutunut sodan alusta lähtien kyyditsemään ja huoltamaankin omia joukkoja, jotka ajoittain käyttäytyivät kuin vihollismaassa ikään. Vuodesta toiseen talolliset valittivat liiallisista kuljetuksista, joihin oli osallistuttava aina Viipurin ja Käkisalmen Karjalan pohjoisosia myöten. Kyseinen velvollisuus oli erityisen raskas valtatien varsilla asuvilla ja nimenomaan Kannaksella, jossa omia osastoja oli siirrettävä paikasta toiseen.

Armeijan kuljetukset tapahtuivat yleensä Viipurin ja Käkisalmen välillä sekä eteläisellä Kannaksella, ja niistä oli molempien läänien talonpoikien yhteisesti vastattava. Pohjois-Savon ja Karjalan rahvas koki pitkät matkat liian suureksi rasitukseksi. Eritoten vuonna 1708 heidän mittansa tuli täyteen. Kyllästyneinä kyydityksiin Käkisalmen läänin rahvas valitti käskynhaltijalle. Asiaa tutkittiin ja koetettiin saada sotilaskuljetukset kohdentumaan tasapuolisesti koko läänin. Näin talolliset tutustuivat 1700-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä sotaväen pakkokyydityksiin, joihin he joutuivat sitten runsaasti osallistumaan tulevana miehityskautena.¹²

Max Engman toteaa, että vuosina 1707—09 venäläiset ottivat noin 20 000 sotavankia. Ilmeisesti lukuun sisältyi huomattava määrä Suomen rintaman sotaväkeä sekä myös siviiliväestöä. Nimenomaan itäsuomalaiset joutuivat kantamaan rajaseudun puolustuksessa raskaan taakan. Pultavassa vangitut

*Feodor Matwevitz Apraxin
Moscowitischer General Admiral.*

Amiraali (sittemmin yliamiraali) Feodor Apraxin (1671-1728). Kuparipiirros. Museoviraston kokoelmat.

Feodor Apraxin johti ja valvoi Pietarin ja Kronstadtin linnoitus- ja rakennustöitä niiden perustamisesta lähtien. Hänen elämänsä osui suurin piirtein yhteen tsaarin kanssa, ja hänestä hallitsija sai oivallisen sotapäällikön sekä hallintomiehen ja organisaattorin. Apraxinin suunnitelmia joutuivat tuhannet kaakkois- ja itäsuomalaiset sotavangit ja siviilit panemaan toimeen pakollisena ropottina 1700-luvun ensi kymmeninä.

näyttävät siirretyn yleensä Moskovan kautta työvoimaksi venäläisten donaatioille ja huomattava osa vietiin Siperiaan. Sen sijaan Suomen rintamalla kiinni otetut sijoitettiin pääasiassa Pietarin ja Kronstadtin työmaille. Tiedustelijoilta ja sotavangeilta Suomen armeijan ylipäällikkö ja Viipurin läänin maaherra Georg Lybecker sai kesällä 1709 selville, että linnoitus- ja rakennustyöt sekä laivainteko jatkuivat Pietarissa 15 000—20 000 miehen voimin.¹³

Varsinaiset ropottityöt organisoidaan

Talvella 1710 suuri venäläisarmeija eteni sekä maitse että jaitse kohti Viipuria ja myös keskisen Kannaksen läpi Vuoksen seutuville ja lähelle Käkisalmea. Väestöä kehoitettiin pysymään kotiseudullaan ja välttämään vastustusta sekä yhteistoimintaa sissien kanssa. Näin tapahtui, mutta lupauksista huolimatta siviilejä vangittiin runsain määrin, ja varsinkin kasakka- ja kalmukkijoukot niin menettelivät. Pietari sai taas lisätyövoimaa. Sama toistui venäläisten pitkän Viipurin-piirityksen aikana, jolloin he tekivät hävitysretkiä miltei koko Viipurin Karjalan alueella Saimaalle ja Kymijoelle saakka.

Vaikka siviilit eivät nousseet vuonna 1710 venäläisiä vastaan, heitä otettiin kiinni ja kuljetettiin eritoten Pietariin ja Kronstadtin. Sellaisesta on tuomiokirjoissa tietoa runsas vuosikymmen myöhemmin, sillä Äyräpään, Rannan ja Jääskén kihlakuntien käräjäpöytäkirjat puuttuvat vuoden 1707 jälkeen, eikä näitä ole säilynyt Kymen ja Lappeenkaan kihlakunnista 1710-luvun alkuvuosista lähtien.¹⁴

Viipurin antautumisehdoissa sovittiin kesäkuun puolivälissä 1710 siitä, että 3 700—3 900 mieheen nouseva puolustajien joukko saisi vapaasti lähteä sieltä. Tsaari ei kuitenkaan lupausta pitänyt, sillä hän pelkäsi heidän rientävän Baltian piiritettyjen kaupunkien avuksi. Siksi hän käski vangita nämä perheineen. Runsaasti naisia ja lapsia myytiin orjiksi donataareille tai sotilaille.

Vaellus Viipurista Pietariin oli sotavangeille raskas kokemus läpi hävitetyn Kannaksen ja inkeriläiskyläiden sekä laajojen suoalueiden. Huomattava osa heistä määrättiin ropottitöihin Pietaria (ja Kronstadtin sotasatamaa) rakentamaan. Heidän kohtalostaan on säilynyt jälkipolville sangen vähän tietoa. Esimerkkinä mainittakoon sääminkiläinen sotamies, joka oli vangittu saman pitäjän sekä Savon rykmentin muiden sotamiesten kanssa Viipurin valloituksen jälkeen ja kuljetettu Retusaaren linnoitustyömaalle. Hän oli pian sairastunut raskaan työn ja huonon ravinnon vuoksi ja kuollut keväällä 1711. Tämän kertoi samassa vankituvassa ollut sulkavalainen sotamies, joka oli kantanut sääminkiläisen ruumiin suureen joukkohautaan. Hän sanoi kyseisessä työkohteessa menehtyneen lyhyenä aikana ainakin 30—40 suomalaista sotavankia. Niin kävi myös joutsenolaiselle ratsumiehelle, joka oli otettu kiinni Luumäellä keväällä 1710 kasakkahyökkäyksen aikana. Hänet oli viety Pietarin rakennustyömaalle, mutta hän eli vain seuraavaan vuoteen. Samoin näyttää menehtyneen eräs valkealalainen sotamies. Nämäkin tapaukset käyvät ilmi vasta, kun aviovaimo oli syylistynyt haureuteen ja ruvettiin tutkimaan puolison kohtaloa.¹⁵

Viipurin komendanttikunta vuoteen 1721 pitäjineen ja osaksi kappelikuntineen (katkoviiva). Komendanttien johtamat hallintoalueet on merkitty yhtenäisellä viivalla keskuksineen (Viipuri, Savonlinna, Käkisalmi), jotka olivat ropottiin lähtevien koontipaikkoja ja joista työvelvollisuutta valvottiin ja järjestettiin. Suuret pitäjät saattoivat jakaantua jopa yli kymmeneen ruotuun. Kuka varusti tavallisesti miehen (toisinaan hevosenkin) Pietarin-ropottiin tietyksi ajaksi vuosittain.

Venäläisten sotatoimet siirtyivät heinäkuussa 1710 Laatokan ympäristöön, mikä merkitsi jälleen uusia sotavankeja ja siviilien kiinnioittamista. Näistä osa kuljetettiin Pietarin rakennuksille ja laivaveistämöille, mutta valtaosa lienee kuitenkin joutunut kaivamaan Laatokan kanavaa tai vahvistamaan Raja-Karjalassa Konnun linnaketta, rakentamaan laivoja Syvärillä ja Äänisellä ja pakkotyöhön vuorikaivoksille. Koska Käkisalmen läänin oikeusasiakirjat puuttuvat vuoden 1710 alkukuukausista lähtien, tuomiokirjoista ei saa jutuista edes esimerkkejä, varsinkin kun alue liitettiin vuonna 1721 melkoiselta osalta Venäjään eikä kärkeä pidetty kuin vasta 1730-luvun lopulla.

Kun tsaari otti kesällä ja syksyllä 1710 haltuunsa Kannaksen ja Viipurin ympäristön sekä Käkisalmen Karjalan, ruvettiin suunnittelemaan väestön pakkotöitä Pietarin rakentamiseksi sekä Kronstadtin sotasataman ja linnoituksen vahvistamiseksi, samalla kun hallinto saatiin käyntiin ja koontiorganisaatio luoduksi. Pitäjien tuli kesäaikaan (toukokuusta lokakuuhun) lähettää tietty määrä miehiä töihin. Kun seuraavina vuosina Kannakselta annettiin ylimyksille lahjoitusmaita, he vaativat niin ikään ropottia Pietarissa, jonne heidän oli tsaarin määräyksestä pystytettävä ainakin yksi kivitalo. Nimenomaan pääkaupungiksi tulo ja Pietarin laajeneminen vaativat yhä enemmän työvoimaa, jota komennettiin sinne Kaakkois-Suomen ohella myös Baltiasta, Inkeristä ja varsinaiselta Venäjältä.

Läntisellä Kannaksella jatkuivat sotatoimet vilkkaina varsinkin vuonna 1711, jolloin Karl Nierothin johtama Suomen armeija koetti saada Viipurin takaisin. Säännöllistä ropottia ei tällöin voitu vaatia, mutta tämä jäi vain tilapäiseksi, sillä vuonna 1712 venäläiset joukot työnsivät vastapuolen Kymijoen taakse ja Savoön.¹⁶

Samalla kun tsaari käski kesällä 1712 hävittää Kymenlaaksoa, otettiin sotavankeja, jotka kuljetettiin Pietariin pakkotyöhön. Niin meneteltiin seuraavana vuonna, jolloin ratsujoukko eteni Viipurista rantatietä kohti Porvoota. Ainakin vehkalahtelaisia vangittiin, ja heitä työskenteli Pietarissa vielä talvella 1715. Vähintään 2 682 henkeä kuljetettiin vuosina 1712–14 pakkotyöhön Pietariin. Heistä selvisi hengissä rauhansolmimiseen saakka 1 474. He saivat päivittäisen ruoka-annoksen, ja heillä oli lupa kerjätä.¹⁷

Varsinkin Viipurin Karjalasta vaadittiin vuonna 1713 ropottimiehiä Pietariin, ja valvontaa oli Viipurin lähellä helpompi suorittaa kuin periferiassa. Jopa starostat osallistuivat kustannuksiin. Niinpä jääskeläinen kylänvanhin kertoi talvella antaneensa viljatynnyrin työmiehen elantokuluihin.¹⁸

Työvelvollisuus ja ropottirahat v. 1714–17

Oikeastaan vasta vuodesta 1714 lähtien saatiin Viipurin komendanttikunnan hallinto organisoiduksi ja vastapuoli ajetuksi pois Savosta, joten työvelvollisuus järjestettiin ylikomendantin ja komendanttien johdolla. Edelleen kiinnitettiin suuri huomio Pietarissa tehtävään ropottiin. Nimenomaan Viipurin Karjalan sekä vuodesta 1715 lähtien myös Savon miesten oli osallistuttava kesäisin rakennustöihin tietyllä määrällä pitäjittäin, jotka jaettiin ruotuihin. Kunkin ruodun oli tehtävä ropottia joko yhden tai useamman miehen voimin. Alkuvaiheessa kylänvanhimmat eli starostat

valvoivat, että määräyksiä toteltiin. Tehtävä ei ollut kuitenkaan mieluinen, ja monesti talonpojat nostivat heitä vastaan kanteita omavaltaisuudesta ja väärinkäytöksistä.

Talolliset pyrkivät puolestaan lähettämään Pietariin töihin rengin tai maattoman, jolle suoritettiin korvaus joko rahana tai viljana. Niinpä luumäkeläinen talollinen oli kesäksi 1714 suostutellut Pietariin renkiään, jolle hän oli luvannut puoli ruistynnyriä sekä 24 kappaa ohria. Koska renki ei ollut sovittua määrää mielestään saanut, hän peräsi sitä vielä miltei vuosikymmenen kuluttua käräjillä. Aina ei ollut palvelijoita tai tilattomia tarjolla, joten talollisen oli itse lähdettävä raskaalle matkalle. Onnettomasti kävi mäntyharjulaiselle pikkutilalliselle, joka oli pakkotyössä Pietarissa vuonna 1714 ja siellä pian kuoli. Tila autioitui ja otettiin Uudenkaupungin rauhan jälkeen kruunun käyttöön.¹⁹

Toisinaan vaadittiin pääkaupunkiin miesten lisäksi hevosia, jotka olivat tarpeen niin rakennus- kuin muissa töissään. Starosta ja talollinen Matti Mikonpoika oli vuonna 1715 Pyhtäällä järjestänyt ruotujen puolesta miehiä ja vetojuhtia ”Pietariin venäläiseen ropottiin”. Kun talollisen Petteri Heikinpojan tamma hävisi työmatkalla, juttua puitiin Pyhtään käräjillä vielä vuonna 1726. Samaan aikaan oli jääskeläisen talollisen luovutettava hevosensa. Hän ei kuitenkaan starostan vaatimukseen suostunut. Syntyneessä tappelussa oli kylänvanhin lyönyt talonpoikaa piiskalla. Asia oli käräjillä vasta vuoden 1723 lopulla, ja starostaa rangaistiin silloin kuuden hopeatalarin sakolla. Savosta oli niin ikään lähetettävä miesten lisäksi vetojuhtia aina pohjoisia pitäjiä myöten. Kun iisalmelaisen talonpojan hevonen oli kuollut, korvauksia perättiin oikeudessa vielä yksitoista vuotta myöhemmin.²⁰

*Aleksandr Menshikov (1673-1729). Kivi-
piirros. Museoviraston kokoelmat.*

*A. Menshikov oli kesällä 1710 järjestä-
mässä Viipurin valtauksen jälkeen alueen
hallintoa ja organisoimassa työvelvolli-
suutta Pietariin ja Kronstadtiin, joita mo-
lempia vahvistettiin linnoituslaitteilla. Li-
säksi Pietari oli nousemassa maan pää-
kaupungiksi ja tarvitsi mahtavan keskus-
tan suurine kivitaloineen. Muutenkin
hallitsija halusi kohottaa sen kauppaa ja
merenkulkua, joten laivoja tarvittiin pal-
jon kuten valtaporvareitakin. Sittemmin
Menshikov johti ja valvoi Viipurin ko-
mandanttikunnan hallinto- ja verotusuu-
distusta vuosina 1714-15, jolloin Savon-
kin miesten vaellus Pietarin-ropottiin al-
koi ja raskaus kesti kesään 1721 saakka
sekä ulottui aina Iisalmelle asti.*

Pääkaupungin ja Retusaaren ropotista ei säästynyt 1710-luvun puolivälissä Käkisalmen Karjalakaan. Niinpä ainakin Jaakkimasta vaadittiin 36 miestä vetojuhtineen kuukaudeksi Pietarhoviin hiekanajoon sekä niin ikään 11 hevosmiestä Kronstadtin. Näiden pesti kesti kuukauden. Tämä merkitsi miltei neljäsosalle taloista räsytystä, joka tosin oli melko lyhytaikainen. Ilmeisesti alueen muiden pitäjien oli osallistuttava suunnilleen samalla määrällä ao. työhön.

Koska työmailta oli karannut paljon väkeä, oli tsaarin määräyksestä vuonna 1715 lähetettävä miehiä myös Käkisalmen Karjalasta ropottiin aikaisempaa enemmän. Myös vetojuhtia tarvittiin. Samalla tähdennettiin, että starostat ja kymmenniekat olivat vastuussa määräysten ja kiintiöiden täsmällisestä täyttämisestä. Ruodut eivät olleet näet toimittaneet vaadittuja määriä. Toisinaan käskettiin kunkin ruodun varustaa mies joko Retusaarelle tai pääkaupunkiin, ja tämä koski myös Pohjois-Karjalaa.²¹

Velkojen korvikkeeksi saatettiin lähteä Pietariin ropottitöihin, kuten teki mm. eronnut sotamies Iisalmelta 1710-luvun puolivälissä. Toisinaan panttina voi olla hopeatarjotin tai -pikari. Ongelmia aiheutti se, ettei töihin mennyt läheskään aina palannut kotiseudulleen ja laiminlöi muutenkin velvollisuutensa. Silloin voivat hävitä myös suoritettavat korvaukset, jotka olivat monesti muuta kuin rahaa. Niinpä puumalalainen talollinen peräsi vuonna 1716 menettämänsä hopeatarjotinta ja sormusta oikeudessa yhdeksän vuotta myöhemmin.²²

Tsaari näyttää varsinkin vuonna 1716 vaatineen Viipurin ylikomendantilta aikaisempaa suurempaa panosta pääkaupungin rakentamisessa. Alueen hallinto- ja sotilasjohtaja määräsi, että komendanttien oli lisättävä ropottimiesten ja -päivien lukua. Tämä näkyy varsinkin Viipurin Karjalassa ja Savossa. Olavinlinnan komendantti Aleksandr Okenov antoi huhtikuussa 1716 alueen komissaareille käskyn koota joka neljännessä talosta mies kuukaudeksi Pietariin töihin. Mikäli tätä ei noudatettaisi, heitä rangaistaisiin ankarasti. Siksi komissaarit vaativat nimismiehiä tiukasti täyttämään vaatimukset ruoskimisen uhalla, ja heidän olisi itse kustannettava puuttuvat miehet.²³

Samaan aikaan kun Viipurin Karjalan ja Savon miesten oli osallistuttava ropottiin Pietarissa, tsaari määräsi Käkisalmen Karjalan talonpojat kaivamaan uutta Laatokan kanavaa. Räsytys oli sama, neljästä talosta yksi mies. Ukaasi oli kuulutettava kaikissa kirkkoissa. Niin meneteltiin mm. Jaakkimassa huhtikuun lopulla 1716. Pitäjästä lähetettiin kaikkiaan 53 ropottilaista, joiden pesti näyttää kestäneen peräti kolme kuukautta. Varmaan Jaakkima ei ollut seudulla poikkeus, vaikka vastaavia tietoja ei ole muualta Käkisalmen Karjalasta säilynyt.

Amiraliteetti valvoi kanavatoiden edistymistä ja oli niistä päävastuussa. Näin kruununropotti jakautui kahteen pääasialliseen työkohteeseen niin, että Käkisalmen Karjala huolehti lähinnä Laatokan suunnasta ja muu komendanttikunta Pietarista ja Kronstadtista. Jako ei ollut kuitenkaan sitova, ja tarve vaikutti asiaan.²⁴

Ainakin Savossa nimismiehet saattoivat määrätä suoraan Pietariin lähtijät, joiksi he valitsivat yleensä renkejä ja maattomia. Myös Inkerin pakolaiset olivat jatkuvasti vaarassa joutua ropottiin, koska heitä pidettiin

irtolaisina ja kulkureina, eikä heidän työvelvollisuudestaan aiheutunut harmia talonpidolle. Päinvastoin tämä koettiin helpotukseksi, sillä pakolaiset olivat monesti rasituksena pitäjille. Niin oli käynyt mm. Kuopiossa majailleelle Juho Ingerolle, joka oli viettänyt muutenkin säädytöntä elämää ja maannut erään naisen.

Ropottilaiset voivat joutua uurastamaan kuukauden sijasta jopa koko kesäkauden pääkaupungissa joko yhden tai useamman ruodun lukuun. Esimerkiksi rantasalmelainen renki oli saanut kolmen kuukauden pestistään korvaukseksi ainoastaan yhden karoliinin ja kauhtanan. Hän syytti tästä Uudenkaupungin rauhan jälkeen käräjillä nimismies Sipi Pijkmania, joka oli hänet työhön määrännyt.²⁵

Ylikomendantin ja komendanttien käskyt saattoivat hämmentää rahvasta melkoisesti. Niinpä kun vuonna 1716 oli annettu määräys ropottimiesten kokoamisesta, perään tuli uusi ukaasi, jonka mukaan työ vaihdettaisiin tervatynnyreihin. Nämä oli koottava Savosta pikimmiten, mistä nimismiehet ne suinkin saivat.²⁶

Nimismiehet siirsivät mielellään vastuutaan starostoille, jotka joutuivat hankalaan välikäteen. Kasvanut työvelvollisuus tiesi lisärasitusta paikallisille ruoduille, joiden oli vastattava kuluista. Korvaukseksi otettiin helposti nauta tai viljaa. Kun Elimäellä oli starostana toiminut talonpoika kesällä 1716 vienyt ummelmajokelaiselta talolliselta lehmän Pietarin ropotin korvikkeeksi ja kun juttua puitiin vielä kymmenen vuotta myöhemmin, kylänvanhin totesi, että tämä oli ollut silloisen nimismiehen määräys. Savostakin on vastaavia tapauksia.²⁷

Tsaarin vaatiman työvelvollisuuden lisäksi donataarit pakottivat alustalaistalonpojat tekemään ropottia Pietarissa tai toimittamaan sinne tuotteita. Koska lahjoitusmaita annettiin nimenomaan vuonna 1716, tämä tiesi jälleen ylimääräistä rasitusta, joskin näyttää siltä, että donaatioilta ei vaadittu yhtä suurta kruununropottia kuin läänittämättömiltä alueilta. Nimenomaan vuonna 1716 lahjoitusmaaisännät alkoivat vaatia päivätöitä Pietarissa yhä runsaammin. Senaattori Jakov Dolgorukijn alustalaistalonpoikien oli osallistuttava veroparseliin kuljetukseen hevosineen. Pyhäjärveltä käskettiin peräti 50 hevosmiestä viemään heiniä Pietariin. Lisäksi Jaakkimasta oli mentävä kuudeksi viikoksi pääkaupungin lähistölle heinäntekoon 20 miehen voimin, tosin talon ruoassa. Käytäntö jatkui tulevinakin vuosina. Samalla tavoin menetteli mm. kreivi Pjotr Matvejev donaatiollaan. Hän vaati Pietarin-ropottien tiukkaa noudattamista. Koska oli ilmennyt tilallisten ja tilattomien muuttoja työvelvollisuuden väistämiseksi, Matvejev määräsi heidät pysymään kodeissaan ja kielsi liikkumisen.²⁸

Vuodelta 1717 ei ole juuri tietoja Pietarin ropoteista, mutta lähteet ovat muutenkin jälkisyntyiset, joten kokonaiskuvaa ei saa selville. Lisäksi Uudenkaupungin rauhan jälkeen käsitellyissä riitajutuissa ei läheskään aina mainittu, minä vuonna työvelvollisuus oli suoritettu. Olihan siitä saattanut kulua jo vuosikymmen, eikä ajankohdalla ollut sinänsä merkitystä.

Yksin työvelvollisuus ei riittänyt, vaan tsaari määräsi kannettavaksi Viipurin komendanttikunnasta ropottirahoja. Tästä on runsaasti tietoja vuodelta 1716, ja se koski niin Viipurin kuin Käkisalmen Karjalaa sekä Savoa. Näin oli tapahtunut jo edellisenä vuonna, jolloin hallintoa järjestet-

tiin ja maakomissaareja nimettiin. Valkealan kirkkoherra kertoi myöhemmin oikeudessa, että pitäjäläisten oli suoritettava ylimääräisiä ropottirahoja maakomissaari Sven Dykanderin marraskuussa 1716 antaman määräyksen perusteella. Samanlaisia kirjeitä Dykander on lähettänyt jo vuonna 1715.²⁹

Käkisalmen Karjalassa ropottimaksuja kannettiin vuonna 1715 sekä talareina että rukiina. Nämä tahtoivat kuitenkin alun pitäen jäädä täysimääräisenä saamatta varsinkin pohjoisista pitäjistä. Siksi paikalliset virkamiehet ryhtyivät perimään niitä jopa etukäteen. Seuraavana vuonna laatikin Liperissä entinen komissaari Reinhold Åkesen luettelon tällaisista suorituksista. Melko pian Uudenkaupungin rauhan jälkeen muuan talonpoika vaati kuitenkin samaista komissaaria kärkeen, koska tämä oli hänen mielestään syyllistynyt laittomuuksiin.³⁰

Savonlinnan komendantti Aleksandr Okenov vaati hallintoalueensa pitäjiltä ropottirahoja vuosittain varakkaimmilta taloilta kolme ruplaa, vähemmän varakkailta kaksi sekä köyhiltä 1 1/2 ruplaa. Tiedot saattoivat perustua Ruotsin-ajan veroluetteloihin tai kenraalikuvernööri Aleksandr Menšikovin toimeenpanemaan verouudistukseen vuosilta 1714–15. Kyseinen perintä paljastui, kun joroislainen ratsutilallinen valitti 1720-luvun lopussa, että pitäjän Venäjän-aikainen nimismies oli ottanut häneltä väkisin sarkakauhtanan. Kyseinen virkamies kertoi, että ratsutilallinen oli maksanut vaaditun kolmen ruplan sijasta vain kaksi, joten rästistä hän oli vienyt kauhtanan.³¹

Ropottirahoja kannettiin usein samalla kertaa muiden veroluontoisten suoritusten kanssa. Näin meneteltiin varsinkin venäläiselle sotaväelle tulevien erien yhteydessä. Niinpä iisalmelainen talollinen vaati starostalta korvausta seitsemästä kapahaukileiviskästään, jotka olivat hänen mielestään luvattomia ja menneet starostan omaan käyttöön. Kylänvanhin väitti sittemmin oikeudessa, että koko erä oli ollut vaatimusten mukainen. Osa oli annettu venäläisille rakuunoille, osa sotamiehille ja huomattava osa oli toimitettu ropottimaksuksi.³²

Samoin kuin työvelvollisuus tahtoivat jäädä suorittamatta myös ropottirahat, jotka näyttävät nimenomaan 1717 olleen tavallista suuremmat. Leppävirran Näätäntaan talollisen leski vaati heti rauhan jälkeen siltavouti Taavetti Monnilta lammasnahkaturkkiaan, jonka tämä oli ottanut maksamattomista ropottirahoista. Rantasalmelaiselta talonpojalta oli rästeistä viety vuonna 1717 kaksi hopeatarjotinta, kaksi markkaa (850 g) villaa, lammas sekä palttinakyynä. Starostan mukana oli rahoja ollut perimässä kaksi venäläistä sotamiestä. Saattaa olla, että rästejä oli kertynyt jo edelliseltä vuodeltakin. Samanlaisia tapauksia esiintyy muitakin ja nimenomaan Savosta, joka pääsi läänitysten osalta Viipurin ja Käkisalmen Karjalaa helpommalla.³³

Ropotti miehitysjen lopulla

Pietarin laivaveistämöt ja uudisrakennukset sekä metallitehtaat tarvitsivat jatkuvasti työvoimaa, ja nimenomaan toukokuusta lokakuuhun sitä vaadittiin samoin kuin Retusaarelle Kronstadtin sotasataman laajentamiseen ja laivojen veistämiseen. Koska Savoa ei ollut Viipurin ja Käkisalmen Karjalan tavoin läänitetty, komendantti määräsi savolaisia huolehtimaan ruoduit-

tain ropottilaisten lähettämisestä. Samakin työmies voi olla yhteen mittaan kevästä syksyyn raskaassa työssä saaden vain vähäisen rahakorvauksen ja vaatteita.

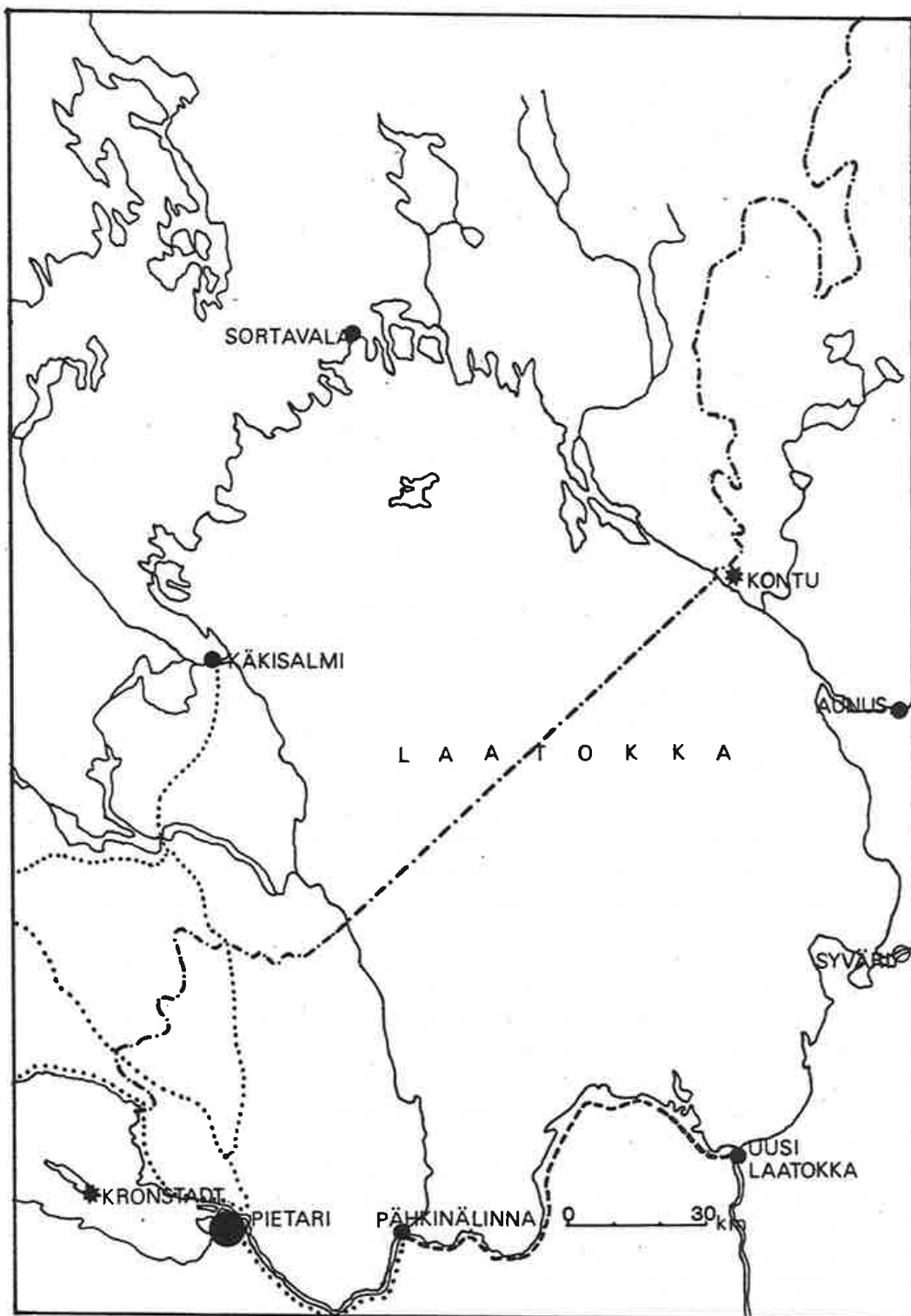
Pakkotyön vaihtoehtona oli yhä säännöllisempi ropottirahojen kanto. Maksu sidottiin vanhaan veropohjaan ainakin Savossa, jossa komissaarit saivat komendantilta määräyksen periä rahat niin, että kultakin veromarkalta suoritettiin kolme karoliinia. Samaa systeemiä voitiin noudattaa myös ropottimiesten ylläpitämisessä, kuten tapahtui vielä keväällä 1720. Kasakat näyttävät olleen mukana ropottirahojen kannossa ja varsinkin rästien perinnässä. Maksamattomat erät otettiin väkisin. Kun juttuja sittemmin puitiin rauhan jälkeen oikeudessa, sekä maaherran määräyksestä että muutenkin käräjät ottivat sen kannan, että jos käsky oli tullut ylhäältä, rahvaan oli ylimääräinen vero suoritettava huolimatta sen raskaudesta.³⁴

Vaikka ropottimaksuja kerättiin yleensä rahana, varsinkin Savossa vaadittiin usein tervaa. Tämä on ymmärrettävää, kun ottaa huomioon, että laivanrakennus oli sangen vireää niin Pietarissa kuin Kronstadtissakin. Kun Viipurin ylikomendantti antoi talvella 1718 tsaarin käskystä määräyksen ropottirahojen korvaamisesta tervalla, Olavinlinnan komendantti asetti pitäjille kiintiöt, jotka oli ehdottomasti täytettävä. Puumalan oli annettava 30 tervatynnyriä. Sekä kirkkoherra että nimismies valvoivat, että vaadittu erä tuli täydellisesti suoritetuksi. Jos joku ei kyennyt tuotetta toimittamaan, se vaadittiin muilta. Niinpä rauhan jälkeen muuan lautamies valitti, että veron perintään osallistunut katsastaja oli ottanut häneltä ilman lupaa tynnyrin. Kun asiaa tarkemmin tutkittiin, huomattiin, että paikallisvirkamiesten oli ollut pakko noudattaa korkean esivallan määräyksiä. Savolaisien oli omin kustannuksin toimitettava terva Viipurin kautta Pietariin, mikä lisäsi rasitusta entisestään.³⁵

Pakkotyö aiheutti vähitellen yhä suurempaa tyytymättömyyttä rahvaan keskuudessa. Tämä kohdistui varsinkin starostoihin, jotka saattoivat suorastaan pakottaa miehet töihin, jotta säästyisivät itse ankarilta rangaistuksilta. He turvautuivat yhä enemmän myös vieraan sotaväen apuun, mikä aiheutti paljon katkeruutta. Venäläiset eivät olleet läheskään aina halukkaita sekaantumaan riitoihin. Leppävirtalainen starosta tapasi tiellä Pietarin ropottiin vaaditun talollisen ja vei hänet väkisin sellaisen talonpojan luo, jonne oli majoitettu venäläinen korpraali. Kylänvanhin pyysi upseeria lyömään niskuroijaa. Kun tämä kieltäytyi, starosta iski kepillä talollista monta kertaa selkään. Tämäkin juttu tuli esille vasta Uudenkaupungin rauhan jälkeen.³⁶

Kun Iisalmen käräjillä pohdittiin vuoden 1718 työvelvollisuutta ja miehille maksettuja palkkoja, todettiin, ettei ollut tiedossa, kuinka paljon pitäjistä vaadittiin silloin ropottimiehiä Pietariin. Joka tapauksessa pesti näyttää kullakin kestäneen vajaa puoli vuotta, eivätkä kaikki raskasta työtä kestäneet vaan menehtyivät suoperäisessä maastossa saamiinsa tauteihin. Kyseisille ropottimiehille oli suoritettu vaatteiden lisäksi yleensä 16 karoliinia. Eräs oli kuitenkin saanut vain 10, ja hän anoi Uudenkaupungin rauhan jälkeen samaa taksaa, kuin muillekin oli maksettu.³⁷

Savossakin työvelvollisuus vaihteli eri pitäjissä, ja tietenkin ruodun koolla oli merkitystä. Myös palkkaus oli erilainen. Puumalassa joutui muuan

Karjalaisten työkohteet Laatokan ja Nevajoen ympäristössä vuoteen 1721 saakka.

Käkisalmen Karjalan rahvaan oli tehtävä ropottia nimenomaan Laatokan rantamilla. Miehet vetojuhtineen koottiin Sortavalaan ja varsinkin Käkisalmeen, josta nämä matkasivat rantatietä tai vesitse Konnun rajalinnoitukselle tai Aunuksen kaupunkiin sekä Syvärille. Näissä he rakensivat ja kohensivat linnoituslaitteita, taloja ja laivoja sekä uurastivat tehtaissa. Toinen joukko kuljetettiin joko maitse tai aluksilla Pähkinälinnaan ja he raatoivat Laatokan kanavalla sekä osallistuivat tietöihin Pähkinälinnan Pietarin kuten myös Käkisalmen ja pääkaupungin välillä. He tekivät ja korjasivat maanteitä lisäksi Käkisalmesta Viipuriin ja ottivat osaa ns. venäläiseen postiholliin kuten Viipurin Karjalan ja Savon rahvaskin. Pielisjärveltä, Liperistä ja Ilomantsista oli pitkä matka Nevan rannoille.

talollinen ruotunsa puolesta ropottiin pääkaupunkiin, jossa hän oli ollut neljä kuukautta. Hänen piti saada muilta talollisilta tietty viljamäärä, joka jäi kuitenkin vajaaksi. Lisäksi nimismiestä syytettiin kiskuruudesta ja omanvoitonpyynnistä. Hän oli näet perinyt ropottikorvauksia mutta ottanut näistä osan itselleen.

Ylikomendantin määräyksestä oli vuonna 1718 koottava Viipurin komendanttikunnasta miehiä töihin Retusaareen. Olavinlinnan komendantti määräsi matkareitin varrella asuvia huolehtimaan kuljetuksesta. Siksi mm. Puumalasta otettiin hevosia, joista osa kuoli matkalla, ja omistajat peräsivät korvauksia oikeudessa, tosin vasta Uudenkaupungin rauhan jälkeen.³⁸

Vaikka Pietarin ropottien piti vuoden 1718 jälkeen lakata, niin ei kuitenkaan käynyt komendanttikunnassa Viipurin Karjalassa ja Savossa. Koska talonpojilla oli monenlaisia rasituksia, tahtoivat epämiellyttävät korvaukset jäädä maksamatta. Komissaarien käskystä nimismiehet vaativat starostoja ottamaan varsinkin karjaa ja viljaa ropottirahojen vastikkeeksi. Rästeistä riideltiin vielä vuosia Uudenkaupungin rauhan jälkeen. Niinpä muuan talollisen leski syytti Rantasalmella starostaa siitä, että tämä oli vienyt vuonna 1719 hänen edesmenneeltä mieheltään kaksi härkää ja lampaan Pietarin ropottien korvikkeena.³⁹

Käkisalmen Karjalan talonpojat olivat miehityskauden lopulla ropotissa lähinnä Laatokan kanavalla. Koska ruotujen korvauksista syntyi jatkuvasti kiistaa, määrättiin kukin talo suorittamaan kanavamiesten korvaamiseksi vuosittain kaksi ruplaa, jotka jäivät kuitenkin usein maksamatta, varsinkin kun samaan aikaan voitiin kantaa muita ropottirahoja. Pohjois-Karjalasta otettiin Käkisalmen komendantin käskystä puuttuvien erien korvikkeeksi heiniä ja kauria ainakin vuonna 1719.⁴⁰

Pietarin-ropottiin oli Pohjois-Karjalankin otettava osaa vuodesta toiseen huolimatta muista työkohteista. Vuosi 1719 näyttää olleen erityisen rasittava. Ropottitöitä ja -rahoja koetettiin tosin uuden maakomissaarin toimesta jakaa entistä tasapuolisemmin, ja pitäjiltä vaadittiin selvityksiä sekä paikallisvirkamiehiltä luetteloita työvelvollisuudesta luonnossa ja rahana.⁴¹

Pyhtääläisten oli lähetettävä pääkaupunkiin vuonna 1719 miesten lisäksi myös hevosia. Niinpä eräs 21 talon ruotu oli kustantanut ainakin yhden hevosen, mutta se oli kuollut. Korvauksista riideltiin vielä syksyllä 1723. Vaikka työvelvollisuus yleensä loppui syksyisin, saattoivat miehet joutua

olemaan Pietarissa myös talviaikaan. Elimäkeläinen kertoi antaneensa ummelojokelaisten ylöspitoon Pietarin ropotissa joulukuussa 1719 ruista.

Kruunun Pietarin-ropotin lisäksi Viipurin komendanttikunnan rahvaan oli suoritettava lahjoitusmaaisäntien vaatimaa työpalvelua pääkaupungissa. Sinne oli lisäksi heidän kantamansa veroparselit monesti sellaisenaan kuljetettava, mikä oli talollisille työläs urakka. Mitä syrjäisempi seutu oli, sitä rasittavammaksi tuli ao. velvollisuus. Näin oli nimenomaan vuonna 1719, jolloin donaatiot olivat alueella laajimmat ja venäläisten aatelisten ja upseerien vaatimat pakkotyöt runsaimmillaan. Savokaan ei läänityksistä kokonaan vapautunut, vaan sen oli osallistuttava pahamaineiseen kaksinkertaiseen verotukseen myös ropottitöiden ja -rahojen muodossa. Tilanne helpotti seuraavan vuoden tammikuussa, jolloin hallitsija peruutti Viipuri—Käkisalmi -kesätien pohjoispuolella olevat lahjoitusmaat kruunulle.

Uudenkaupungin rauhan jälkeen nousi usein esiin oikeusjuttuja, joissa kiisteltiin donataarien ja kruunun vaatimista ropoteista vuodelta 1719. Esimerkkinä mainittakoon rantasalmelaisen talonpojan leski, joka haastoi paikallisen starostan edesvastuuseen. Tämä oli vuonna 1719 ottanut häneltä väkisin kaksi härkää, lampaan, rautapadan, turkin ja paidan. Kun asiaa tarkemmin tutkittiin, huomattiin, että toinen härkä oli viety Pietariin donataarin vaatiman viljan ja toinen kruunun ropotin korvikkeeksi. Lisäksi lammas, pata ja vaatteet oli otettu ropottirahojen rästeistä. Koska veroluontoisen suoritukset oli määrätty esivallan taholta, leski ei saanut mitään korvausta menetyksistään.⁴²

Pakkokyydit Pietariin ja ropotit siellä jatkuivat vuonna 1720. Tämä koski Pohjois-Savoakin. Niinpä Iisalmelta ja Kuopiosta sekä Leppävirralta sanottiin lähetetyn hevosia miesten mukana pääkaupunkiin. Uudenkaupungin rauhan jälkeen maaherra vaati, että ruodun oli korvattava menetetyt vetojuhdat, koska käskyt olivat tulleet komendantilta. Niin tapahtui myös Viipurin Karjalassa, joskin työaika näyttää olleen ainakin osassa aluetta vain kuukausi. Mikäli talolliset eivät suorittaneet lupaamiaan ropottikorvauksia, perittiin ne väkisin, ja varsinkin karjan pakko-ottoina. Talo saattoi joutua maksamaan ropottilaiselle pitkästä työajasta ruistynnyrinkin.⁴³

Vuonna 1720 alkoi esiintyä yhä enemmän nurinaa ropottitöistä ja -maksuista, joita voitiin periä osaksi autioilta ja rutiköyhiltä tiloiltakin. Niin väitti mm. kuopiolainen talollinen ja syytti tästä nimismies Henrik Hoffrenia, joka kantoi silloin usean vuoden rästejä kerralla eikä ottanut huomioon lainkaan tilan kuntoa. Koska verot lisääntyivät, näyttää korvauksia vaadittun niin torppareilta kuin talonpojiltakin. Niin meneteltiin ainakin Savossa. Määrä oli kuitenkin puolet talojen suorittamasta, siis kolmen ruplan sijasta puolitoista. Tämä nojasi komendantin määräykseen, joita virkamiesten oli valvottava. Komissari Gert Lind joutui sittemmin torpparien vaatimuksesta oikeuteen, koska nämä katsoivat, ettei Ruotsin-ajallakaan ollut heitä verotettu tällä tavoin. Kanteella ei ollut kuitenkaan tehoa, sillä käsky oli korkean esivallan antama. Myös lampuotien oli osallistuttava talojen tapaan työvelvollisuuteen ja ropottirahojen maksamiseen.⁴⁴

Pienille ruoduille ropottimiehen kyyditseminen Pietariin ja ylöspito siellä tulivat raskaaksi rasitukseksi. Niinpä pielaveteläinen leski kertoi seitsemän talon ruodun joutuneen lähettämään pääkaupunkiin töihin miehen, joksi

lupautui hänen puolisonsa. Ruodun jokaisen talon oli suoritettava hänelle puoli viljatynnyriä, siis yhteensä 3 1/2 tynnyriä. Mies oli raskaassa työssä kuollut, eikä leski ollut saanut luvattua korvausta. Juttua puitiin käräjillä vielä 1720-luvun lopulla ja silloin vedottiin maaherran kirjeeseen (7.6.1722), jonka mukaan ruodun oli suoritettava Venäjän-ajalla vaaditut ropottimaksut, jos ne oli sovittu. Koska kyyditykset etäältä Savon perukoilta tulivat kalliiksi ruotulaisille, suostuteltiin työmiehiä tekemään kerralla useita vuoroja. Samoin pyrittiin pitämään hevosiakin, jotka saattoivat raataa pääkaupungissa yhteen menoon puoli vuotta.⁴⁵

Savossa oltiin vuonna 1720 erityisen tyytymättömiä vaadittuihin ropottimaksuihin, ja ne jätettiin helposti suorittamatta. Kun rästejä kertyi usean vuoden ajalta eivätkä paikalliset virkamiehet saaneet näitä täysimääräisinä, komendantit ja vastanimitetty kamreeri valittivat asiasta ylöspäin. Niinpä tsaari antoi kirjallisen ukaasin, joka oli kaikissa kirkkoissa kuulutettava. Ropottirästit oli viikossa maksettava, muuten rahvasta tultaisiin ankarasti rankaisemaan. Virkamiesten avuksi määrättiin venäläistä sotaväkeä.⁴⁶

Myös Kronstadtin linnoitustyöt ja laivanrakennus tulivat vuonna 1720 tutuiksi ainakin Viipurin Karjalan ropottilaisille. Talonpojat koettivat mikäli mahdollista lähettää tilalleen renkejään ja työmiehiään. Niin meneteli mm. kaksi lappeelaista toimittaessaan inkerinmaalaisen ja iittiläisen apumiehensä Retusaarelle. Nämä olivat lainanneet rahaa, jota perättiin sittemmin oikeudessa. Savosta jouduttiin niin ikään ropottiin Retusaarelle, ja pitkät kuljetukset harmittivat talonpoikia.⁴⁷

Rauhanneuvotteluista huolimatta vaadittiin vuonna 1721 Viipurin komendanttikunnan rahvasta suorittamaan työvelvollisuutta Pietarissa. Tämä koski koko aluetta ja niin miehiä kuin hevosiakin. Pielinen, Ilomantsi, Liperi ja Tohmajärvi sekä Kitee oli pakotettu ottamaan osaa Pietarin-ropottiin, vaikka Pohjois-Karjalasta jouduttiin lähtemään Laatokan kanavalle sekä Syvärin ja Äänisen laivaveistämöille. Tuomiokirjoissa puhutaan tosin monesti vain ”Venäjän-ajasta”, joten tarkkaa vuotta ei saa selville. Myös hevoset oli otettava mukaan. Niiden pilaamisesta tai kuolemasta aiheutui Käkisalmen Karjalassa monta oikeusjuttua. Ropottirahojen maksamiseltaan eivät ao. seudun talonpojat säästyneet, joten verorasitus oli moninkertainen.⁴⁸

Ainakin Viipurin Karjalassa näyttää talvella 1721 pesti olleen usein kuusi viikkoa. Niinpä elimäkeläinen talollinen kertoi olleensa ao. ajan hevosen ja rengin kanssa työssä Pietarissa Ummeljoen ruodun puolesta. Asiaa tarkemmin tutkittaessa huomattiin, että talonpoika oli saanut hevosen kotiin aikaisemmin, joten ruotulaisten viljaosuutta oli kevennettävä. Onnettomasti kävi sen sijaan pyhtääläiselle, jonka hevonen oli menehtynyt Pietarin ropotissa kyseiseen aikaan. Nimenomaan vuoden 1721 työvelvollisuudesta Pietarissa sukeutui runsaasti oikeusjuttuja, koska sitä pidettiin silloin kohtuuttomana. Valkealassakin oli jo talvikäräjillä 1722 useita riitoja.⁴⁹

Tilanjaot sekä yhtiömiesten hankinta aiheuttivat omat ongelmansa työvelvollisuuden suorittamiselle Pietarissa. Jos ositus oli tehty, halusivat osakkaat osallistua rasitukseen vain puolella. Yhtiömiehet eivät suostuneet siihenkään, sillä he eivät virallisesti omistaneet tilaa. Koska esivalta ei ollut antanut tarkkoja määräyksiä, kiistat jatkuivat vuosikausia ja rasittivat

rauhan jälkeen oikeuslaitosta Ruotsin Suomessa.⁵⁰

Komendantit vaativat keväällä 1721 ropottirahoja entistä laajemmin myös torppareilta, ja summa näyttää olleen sama kuin talonpojilla. Tämä aiheutti yleistä tyytymättömyyttä, koska talollistenkin mielestä torpparien oli oltava veroista vapaita, kuten oli ollut laita Ruotsin-ajalla.⁵¹

Uudenkaupungin rauhan jälkeen pyrkivät Itä-Suomen talonpojat saamaan helpotusta veroihinsa. Rahvaanvalituksessa pyysi Suur-Savon kihlakunnan väki vapautusta vuoden 1721 veroista, koska venäläiset olivat puoli vuosikymmentä rasittaneet talollisia raskailla ropottitöillä ja kuljetuksilla. He olivat niiden vuoksi runsain määrin menettäneet vetojuhtiaan. Muutenkin he olivat kyseiseltä vuodelta maksaneet erilaisia veroja tsaarin tarpeisiin.⁵²

Lopuksi

Pietari nousi 1700-luvun alkukymmeninä Nevajoen suiston soisille saarille ja vetisille rannoille suuressa määrin pakkotyön tuloksena. Itäsuomalaiset ja inkeriläiset kantoivat tässä työssä huomattavan raskaan taakan. Aluksi taloja ja laivoja rakensivat pääosin sotavangit, jotka olivat pysyvää työvoimaa vähäisellä ruokapalkalla. Tilanne muuttui kuitenkin 1710-luvun alkupuolella, jolloin vallatusta itäisestä Suomesta oli vuosittain osallistuttava tietyllä mies- ja hevosmäärällä Pietarin-ropottiin, joka katsottiin veroluontoiseksi suoritukseksi.

Työvelvollisuus laajeni Viipurin komendanttikunnassa miehitysajan myötä, ja osa siitä suoritettiin omalla hallintoalueella. Sen jälkeen kun posti- ja kyytilaitos organisoitiin kunnolla 1710-luvun puolivälissä, työvelvollisuus muutti jonkin verran luonnettaan. Kuitenkin Pietarin ja Kronstadtin ropotit säilyivät Itä-Suomessa, eivätkä niistä täysin vapautuneet edes Käkisalmen Karjalan talonpojat ja tilattomat, vaikka heidän työkohteinaan olivat etupäässä Laatokan kanava sekä jossakin määrin laivanrakennus Laatokan, Syvärin ja Äänisen rantamilla.

Ropottityöt kytkettiin hallintoon ja verotukseen sikäli, että paikalliset virkamiehet organisoivat ja valvoivat niitä, ja nämä järjestettiin pitäjittäin ja mikrotasolla ruoduittain. Jonkin verran koetettiin ottaa huomioon paikallinen elinkeinorakenne. Pietarin-töistä annettiin käskyt yleensä vuosittain maaliskuun—huhtikuussa, ja työkausi kesti useimmiten toukokuusta lokakuuhun. Tavallisesti yhden työläisen oli mentävä pääkaupunkiin tai Kronstadtin 1—3 kuukaudeksi, jolta ajalta hän sai elantokulut ja vaateavun ruodulta. Toisinaan jakso saattoi kestää puolikin vuotta, jos uusi mies ei saapunutkaan tai ruotu halusi säästää matkakuluissa. Ensisijaisesti otettiin ropottiin renkejä ja maattomia miehiä. Talollisten oli usein annettava mukaan vetojuhtia. Sopimukset tehtiin ruoduittain, ja ne vaihtelivat melkoisesti. Pienelle ruodulle rasitus oli jopa kohtuuton. Siksi raskaimmat ropotit määrättiin taloluvun mukaan.

Koska työvelvollisuus etäällä pääkaupungissa ja Kronstadtissa koettiin varsinkin Savossa ja Pohjois-Karjalassa perin hankalaksi pitkän matkan vuoksi, kruunu alkoi vuonna 1715 periä erityistä ropottirahaa, joka näyttää aluksi jossakin määrin vähentäneen pakkotyötä. Pian maksusta tuli kuitenkin

kin uusi vero muiden rinnalle. Vaikka vuodesta 1718 lähtien piti laajamittaisen pakkotyön Pietarissa loppua, näin ei kuitenkaan käynyt, ja sitä oli Viipurin komendanttikunnasta tehtävä aina Uudenkaupungin rauhaan saakka.

Donataarit vaativat 1710-luvun alkupuolella alustalaisiltaan päivätöitä Pietarissa (talonrakentaminen, maataloustyöt), mikä lisäsi ropottien määrää nimenomaan Viipurin ja Käkisalmen Karjalassa. Vasta vuoden 1720 alussa tilanne helpottui läänitysten peruuttamisen myötä ja koski enää vain eteläistä Kannasta. Vaikka Savossa ei ollut varsinaisia lahjoitusmaita, veroja läänitettiin ja sielläkin donataarit vaativat ropottitöitä pääkaupungissa.

Muuttolintujen lailla lähtivät ropottimiehet hevossaattueissa keväisin ensin koontikeskuksiin (Savonlinna, Käkisalmi ja Viipuri) ja näistä kara-vaaneina kohti Pietaria ja Kronstadtia. Varsinkin pääkaupunki oli melkoinen kokemus itäsuomalaisten salojen miehille. Olihan se 1710-luvun jälkipuolella Itämeren piirin metropoli (v. 1725 jo 40 000 henkeä). Koska työvelvollisuus oli kerralla yleensä lyhyt, se ei voinut olla sangen rasittava. Ainakaan 1720- ja 1730-luvun tuomiokirjoissa ei merkittävästi valitettu rakennustöiden raskautta vaan lähes yksinomaan sitä, että ruotulaiset olivat lyöneet laimin ropottilaisille luvatut korvaukset tai virkamiehet olivat pitäneet itsellään ao. rahat ja muutenkin syyllistyneet omavaltaisuuksiin. Nurinaa oli myös pitkistä matkoista ja näiden aiheuttamista kuluista.

Sotavankien osa oli tavallisia ropottilaisia raskaampi. He joutuivat ahertamaan vuosikausia — jopa yli vuosikymmenen — niin talvi- kuin kesäaikaankin ja usein epämiellyttävämmissä töissä kuin siviiliropottilaiset. Majoitus ja ruoka olivat perin vaatimattomia. Uudenkaupungin rauha toi helpotuksen niin sotavangeille kuin Ruotsiin liitetylle entisen Viipurin komendanttikunnan alueelle. Myös Venäjän provinssissa jäi kruununropotti syrjään 1720-luvulla, mutta donataarien päivätyöt pääkaupungissa ja sen liepeillä saattoivat aika ajoin jopa lisääntyä.

Lähdeviitteet

1 Valtionarkisto (VA). Kymen ja Lappeen tuomiokunnan sekä Pien-Savon ja Karjalan tuomiokirjat v. 1722—39.

2 VA Rannan, Jääskén ja Äyräpään tuomiokunnan tuomiokirjat 1700—07, Käkisalmen tuomiokunnan tuomiokirjat 1700—10, Karjalan tuomiokunnan tuomiokirjat 1722—39, Kymen ja Lappeen tuomiokunnan tuomiokirjat 1700—39, Pien-Savon tuomiokunnan tuomiokirjat 1700—39 ja Vanha Suomi. Viipurin komendanttikunnan (Rannan tuomiokunnan) tuomiokirjat vuodesta 1736 lähtien; VA Antero Pelkosen ja Ragnar Rosénin kokoelmat.

3 Erkki Kuujo, Inkerin vaiheita keskiajalta 1700-luvun loppuun. Inkerin suomalaisten historia. Jyväskylä 1969, s. 60—62, 68, 74—75; Raimo Ranta, Kaakkois-Suomi sodan varjossa 1700—09. Historiallinen arkisto (HArk) 90. Jyväskylä 1987, s. 256 (Ranta 1987a).

4 Kuujo 1969, s. 74—75, VA Pelkosen kokoelma 17; VA oo 7 (käytetään vanhaa signumia), s. 59—64. Kuopion kesäkäräjät 1691, VA oo 7, s. 128—129. Iisalmen talvikäräjät 1692, ks. myös s. 193—195, jossa kerrotaan erään maakauppaa harjoittaneen vieneen kahdesti vuodessa Nevanlinnaan voita ja turkiksia sekä tuoneen tupakkaa; VA oo 7, s. 472—473. Kuopion kesäkäräjät 1693, jossa kuopiolainen oli hakenut tupakkaa Nevanlinnasta; Iisalmen talvikäräjillä oli vuonna 1696 esillä tappelujuttu, jossa mainittiin Viipuriin viedystä talista ja voista, jotka piti alun perin toimitettaman Nevanlinnaan (VA oo 8, s. 6—9. Iisalmen talvikäräjät

- 1696). Myös Sulkavalta on tietoja Nevanlinnan-kaupasta (esim. VA oo 8, s. 103—108. Sulkavan kesäkäräjät 1695); Itsellinen Rantasalmelta harjoitti niin ikään luvatonta maakauppaa ja kuljetti tuotteita 1690-luvun lopulla Nevanlinnaan (VA oo 9, s. 210. Rantasalmen syyskäräjät 1697); VA Rahvaanvalitukset 4. Viipurin lääni 12.5.1668.
- 5 Ranta 1987a, s. 215, 220; VA Karttakokoelma. Rulla 19:39. Nevanlinna noin vuonna 1700 sekä rulla 28:36/2. Nevajoki v. 1701; Ruotsin valtionarkisto (RVA) Maaherrojen kirjeitä kuninkaalle. Viipurin lääni. A. Lindhielmiltä 17.8., 25.9., 13.10., 26.10., 13.11., 23.11.1700, 1.1., 19.3.1701. Mikrofilmit VA:ssa.
- 6 RVA Maaherrojen kirjeitä kuninkaalle. Viipurin lääni. A. Lindhielmiltä 12.2.1702; Ranta 1987a, s. 224—225, 244—255.
- 7 Friedrich Christian Weber, *Das veränderte Russland I. Hannover 1721*, s. 446; Ranta 1987 a, s. 256.
- 8 Max Engman, *S:t Petersburg och Finland. Migration och influens. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 130*. Helsingfors 1983, s. 69.
- 9 Engman 1983, s. 66; RVA Maaherrojen kirjeitä kuninkaalle. Viipurin lääni. A. Lindhielmiltä 24.12.1704; Ranta 1987a, s. 256—257, 261—271, 276.
- 10 Ranta 1987a, s. 279—283, 294—302; RVA Maaherrojen kirjeitä kuninkaalle. Viipurin lääni. G. Lybeckeriltä 30.10., 31.12.1706, 15.1.1707.
- 11 Ranta 1987a, s. 228—235, 252, 261, 287—290, 304—315; RVA Maaherrojen kirjeitä kuninkaalle. Viipurin lääni G. Lybeckeriltä 15.1., 29.1., 22.2., 11.4., 16.4., 14.5., 1.10.1707; VA Waarasen kokoelma II nro 20. Rossica. Asiakirjoja Moskovan ulkoministeriön arkistosta 1616—1745. 12.5.1708.
- 12 Ranta 1987a, s. 316—318.
- 13 Engman 1983, s. 71, 73—74; VA Karttakokoelma. Rulla 28:37. Pietari v. 1708; RVA Maaherrojen kirjeitä kuninkaalle. Viipurin lääni. G. Lybeckeriltä 17.8.1709.
- 14 Raimo Ranta, Viipurin komendanttikunta 1710—1721. Valtaus, hallinto ja oikeudenhoito. Historiallisia tutkimuksia (HTutk. 141). Jyväskylä 1987, s.36—37, 41—44, 53 (Ranta 1987b).
- 15 VA oo 26, s. 130—131, 376—378, 434—435; VA ii 32, s. 184v—185. Valkeala 6.11.1724; Engman 1983, s. 71; Aimo Halila, Viipurin puolustajat 1710. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 4. Helsinki 1980, s.99—103; Just Juel, *En Rejse Til Rusland under Tsar Peter*. *Dagbogoptegnelser af viceamiral Just Juel, dansk gesandt i Rusland 1709—11*. København 1893, s. 258—259.
- 16 Ranta 1987b, s. 62—76, 302; Juel 1893, s. 258; Raimo Ranta, Lahjoitusmaat Viipurin komendanttikunnassa Uudenkaupungin rauhaan asti. *Acta Universitatis Tampereensis A 202*. Tampere 1986, s. 122—123.
- 17 VA ii 31, s. 375—376. Vehkalahti 24.10.1723; Engman 1983, s. 71—72.
- 18 VA oo 27, s. 140. Jääski 3.3.1722.
- 19 VA ii 31, s. 451—452. Luumäki 7.10.1723, VA ii 30, s. 184—184 v. Savitaipale 16.10.1722.
- 20 VA ii 34, s. 46—47. Pyhtää 8.3.1726; VA oo 26, s. 601—602. Jääski 11.11.1723; VA gg 26, s. 165v—166. Iisalmi 5.12.1726.
- 21 V. Salminen, Jaakkiman pitäjän historia I. II painos. Hämeenlinna 1967, s. 68—70; VA Suomen Historiallinen Seura II b. Th. Schwindtin muistiinpanot Käkisalmen läänin historiasta sekä V:2. Jäljennöksiä Isoa Vihaa koskevista asiakirjoista; Veijo Saloheimo, Pohjois-Karjalan historia II. 1617—1721. Joensuu 1976, s. 362—363; Veijo Saloheimo. Pielisjärven historia I. Kuopio 1954, s. 314—316.
- 22 VA oo 30, s. 488—490. Kuopio 15.9.1727; VA oo 28, s. 143—144 Puumala 22.2.1725.
- 23 Salminen 1967, s. 68; Ranta 1987b, s. 306; VA Antero Pelkosen kokoelma 24; VA oo 25, s. 167—172, 223—226, 442—443; VA oo 26, s. 67—68, 265—266.
- 24 Mikkelin maakunta-arkisto (MMA). Jaakkiman kirkonarkisto. Aleksander Renneruksen selonteko ja kirjeenvaihto v. 1715—18; VA Suomen Historiallinen Seura II b. Th. Schwindtin muistiinpanot Käkisalmen läänin historiasta.
- 25 VA oo 25, s. 614, 702—704. Kuopio 24.9.1722, Rantasalmi 15.10.1722.
- 26 VA oo 25, s. 387—388. Rantasalmi 6.7.1722.

- 27 VA ii 34, s. 318—319. Elimäki 29.3.1726; VA oo 26, s. 172. Sulkava 22.2.1723.
- 28 VA Suomen Historiallinen Seura II b. Th. Schwindtin muistiinpanot Käkisalmen läänin historiasta sekä V: 2. Jäljennöksiä Isoa Vihaa koskevista asiakirjoista.
- 29 VA ii 34, s. 264—267. Valkeala 22.3.1726.
- 30 VA Suomen Historiallinen Seura V:2. Jäljennöksiä Isoa Vihaa koskevista asiakirjoista; VA gg 30, s. 27v—28. Liperi 4.2.1723.
- 31 VA oo 32, s. 179—181. Joroinen 20.2.1729.
- 32 VA oo 25, s. 294. Iisalmi 4.6.1722.
- 33 VA oo 25, s. 62—63. Leppävirta 5.2.1722; VA oo 26, s. 268—270, 362—363. Rantasalmi 11.2., 1.7.1723; VA oo 25, s. 112—113. Kuopio 12.2.1722; VA oo 25, s. 172. Sulkava 22.2.1722.
- 34 VA oo 25, s. 385. Rantasalmi 6.7.1722; VA oo 25, s. 718. Puumala 24.10.1722; VA oo 29, s. 329—330. Kuopio 5.7.1726.
- 35 VA oo 25, s. 719—720. Puumala 24.10.1722.
- 36 VA oo 26, s. 512—513. Leppävirta 25.9.1723.
- 37 VA oo 26, s. 34—35. Iisalmi 21.1.1723; VA gg 32, s. 167. Iisalmi 5.12.1726.
- 38 VA oo 25, s. 718—719. Puumala 24.10.1722; VA oo 26, s. 166—168. Puumala 18.2.1723.
- 39 VA oo 27, s. 83. Rantasalmi 12.2.1724.
- 40 MMA Jaakkiman kirkonarkisto. Aleksander Renneruksen selonteko ja kirjeenvaihto v. 1715—18 sekä Hiitolan kirkonarkisto II E f 1. Venäjänkielisiä ukaaseja 1719—30; VA Suomen Historiallinen Seura V: 2. Jäljennöksiä Isoa Vihaa koskevista asiakirjoista.
- 41 VA gg 29, s. 41. Pielisjärvi 14.2.1723.
- 42 Ranta 1986, s. 128—131; VA oo 27, s. 83—84. Rantasalmi 12.2.1724; ks. myös VA oo 26, s. 29—30. Iisalmi 21.1.1723 ja VA oo 25, s. 90—91. Leppävirta 5.2.1722; VA oo 25, s. 39—42. Rantasalmi 29.1.1722.
- 43 VA oo 25, s. 6—7, 145—147, 270—274. Iisalmi 20.2.1722, Rantasalmi 29.1.1722 ja Leppävirta 22.6.1722; VA ii 30, s. 22. Valkeala 15.3.1722; VA oo 26, s. 454. Ruokolahti 26.7.1723; VA oo 29, s. 417. Leppävirta 27.9.1726; VA oo 34, s. 98. Kuopio 4.2.1731.
- 44 VA oo 25, s. 400—401. Rantasalmi 6.7.1722; VA oo 25, s. 44—46. Leppävirta 9.2.1722; VA oo 29, s. 390. Kuopio 19.9.1726.
- 45 VA oo 31, s. 525. Iisalmi 29.1.1728; VA oo 25, s. 607. Iisalmi 12.9.1722.
46. VA oo 25, s. 167—172. Iisalmi 20.2.1722; VA Suomen Historiallinen Seura V:2. Jäljennöksiä Isoa Vihaa koskevista asiakirjoista.
- 47 VA ii 30, s. 72. Lappee 4.6.1722; VA oo 26, s. 166. Puumala 18.2.1723; VA oo 32, s. 153. Leppävirta 14.2.1729.
- 48 VA gg 28, s. 7, 72—73, 76, 92—93, 97—99, 108—109. Liperi 18.5.1722, Kitee 18.6.1722, Pielisjärvi 24.9.1722, Tohmajärvi 15.10.1722, Kitee 29.10.1722; VA gg 29, s. 1, 25, 27, 101. Ilomantsi 14.1.1723 ja Liperi 4.2., 14.10.1723; VA gg 30, s. 59v, 71. Tohmajärvi 15.9.1724; VA gg 31, s. 40. Pielisjärvi 13.9.1725; VA gg 32, s. 299v, 337—338. Liperi 11.2., 30.10.1727; VA gg 33, s. lv. Pielisjärvi 16.1.1728.
- 49 VA ii 30, s. 21—22, 100v, 113. Valkela 15.3.1722 ja Savitaipale 11.6.1722 sekä Elimäki 26.2.1722; VA ii 31, s. 24—24v. Elimäki 17.1.1723; VA ii 32, s. 60v, 173v—174. Pyhtää 17.2.1724 ja Elimäki 2.11.1724; VA ii 31, s. 170v. Lappee 17.6.1723; VA ii 33, s. 457—457.
- 50 VA oo 25, s. 667—670. Leppävirta 3.10.1722.
- 51 VA oo 27, s. 232—233. Kuopio 15.6.1724.
- 52 VA Rahvaanvalitukset 7. Suur-Savon Kihlakunta 1680—1734.